

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Del I	
Etik, kristendomsforståelse, menneskesyn og sprogfilosofi	9
Kap. 1. Løgstrups tænkning: Et kort signalement	11
Kap. 2. Løgstrups fænomenologiske analyse. Et eksempel: Karakter og natur	19
Kap. 3. Etik	31
Fænomenologi og etik	36
Kap. 4. Kristendomsforståelsen	39
Kristendommens kerne	41
Bøn	43
Frelse	49
Ubekymrethed	51
Kap. 5. Menneskesyn	55
Agtelse	56
Accept	59
Det dobbeltsidige menneske	63
Værdierne – i lyset af menneskesynet	65
Det religiøse – i lyset af menneskesynet	71
Kap. 6. Interdependens – og alenehed	77
Kap. 7. Sproget	87

Del II:	
Kunst og naturoplevelse	95
Kap. 8. Kunstnerisk erkendelse	97
Kap. 9. Sansning	105
Den intense sansning	108
Den afstandsløse sansning	110
Kap. 10. Forståelse	117
Oplevelse og erfaring	119
Den kunstneriske erkendelses intuitive karakter	127
Den artistiske og den ekspressive helhed i kunstværket	132
Kap. 11. Kunstens funktioner og værdier	137
Artistisk værdi	141
Erkendelsesværdi	144
Appel-værdi	147
Udtryksværdi	148
Kap. 12. Naturoplevelse	157
Det levede rum og den levede tid	165
Sammenfatning af min dialog med Løgstrup – i denne bog og tidligere	171
Litteraturliste	175

Indledning

Niels Thomassen indleder sin bog om Løgstrups filosofi *Filosofisk impressionisme. Temaer i K. E. Løgstrups filosofi* med disse ord: ”En filosofi som ikke modsiges dør. En filosofi som kun modsiges dør også. Denne bog er et bidrag til at holde Løgstrups filosofi i live” (Thomassen 1992: 9). Også jeg mener, at Løgstrups filosofi bør holdes i live. Thomassen ville i sin bog give ”en diskussion af problemer og synspunkter med henblik på at skitsere alternativer, der hvor Løgstrup synes at komme til kort”. Jeg har i alt, hvad jeg har skrevet om Løgstrup tidligere – såvel i den række artikler og bidrag til bøger samt bogen *Løgstrup og kunsten*, som er anført i litteraturfortegnelsen – haft samme sigte. Det har jeg også i denne bog, men samtidig forsøger jeg primært at videreføre Løgstrups analyser. Kari Martinsen beskriver det hun selv gør i sine bøger og artikler om Løgstrup som det at tænke videre med Løgstrup. Jeg er enig med hende i, at der er mange af Løgstrups analyser, som man føler kan udfoldes og anvendes mere, end han selv har gjort det, og at opgaven altså også består i en videreudvikling af hans tanker. Derfor kalder jeg bogen *Dialog med Løgstrup*, for meningen med en dialog er jo primært at komme videre i forståelsen af det, der bliver talt om.

Bogen er opdelt i to dele. Første del indledes med en kort skitse af Løgstrups tænkning, hvoraf det fremgår, at jeg mener, at det blivende og mest frugtbare i Løgstrups tænkning er hans fænomenologiske analyser af den menneskelige eksistens og menneskets livsverden, altså hans

eksistentielle fænomenologi. En eksistentielt-fænomenologisk analyse er ifølge Løgstrup det samme som ”at hente frem i lyset den forståelse af den menneskelige natur og verdensforhold, der ligger skjult i den før-filosofiske kundskab”, dvs. i vor levede erfaring. Det er disse analyser, jeg prøver at videreføre i denne bog. I denne del af sit værk tænkte Løgstrup ud fra en stor åbenhed, og her var han meget forsigtig med at drage alt for vidtgående og systematiske konklusioner. Men Løgstrup var jo også teolog, og selvom han i vid udstrækning forsøgte at klarlægge sit religiøse syn på tilværelsen – herunder kristendommen - på en fænomenologisk måde, må man alligevel sige, at han her tænkte mere dogmatisk og mindre åbent end i de rent fænomenologiske analyser.

Løgstrups værk omfatter altså også andre elementer – ikke mindst de metafysiske overvejelser i *Metafysik I – IV*. Det er disse metafysiske-religiøse tanker, der står i centrum for de teologer, der arbejder i forlængelse af Løgstrup. Der er indeholdt mange fine fænomenologiske analyser i disse fire metafysik-bøger, men de egentlig metafysiske konklusioner på disse analyser finder jeg mindre holdbare og interessante. Jeg kommer ganske kort ind på min kritik heraf i denne korte skitse af Løgstrups tænkning. En mere udførlig kritik fremføres bl.a. i *Løgstrup og kunsten*.

I kapitel 2 prøver jeg så at give en mere grundig redegørelse for Løgstrups udformning af den fænomenologiske metode gennem en udførlig analyse af hans karakteristika af forskellene mellem et menneskes karakter og natur i *Norm og spontaneitet*. Jeg har valgt denne analyse, fordi den fokuserer på det spørgsmål hos Løgstrup, som også i kapitel 1 viste sig at være grundsynspunktet i Løgstrups filosofi: at vi ikke kun er væsener, som selv fører og udformer vort liv, men at en stor del af vor livsudfoldelse udspringer af kræfter, som vi ikke kontrollerer, et livsmod og en livsglæde, der også åbner for en side af naturen og vore omgivelser, som ligger uden for det beherskende forhold, vi ofte har til dem.

Efter disse mere indledende afsnit følger en diskussion af hans mest berømte analyse, nemlig hans etik, hvor grundsynspunktet er, at eftersom den ens liv er forviklet med den andens, er vi i vort samliv med andre bestandigt konfronteret med en appel om – en etisk fordring om, - at tage vare på det af den andens liv, som forvikletheden prisgiver. Det fremgår heraf, at jeg kun på et enkelt og mindre betydningsfuldt punkt er uenig med Løgstrup – nemlig hvad angår hans tanke om, at denne fordring altid er ensidig, dvs. at mine egne livsforventninger altid kom-

mer efter hensynet til den anden. Og min kritik er faktisk baseret på nogle andre etiske ansatser hos Løgstrup selv, som jeg viderefører.

I det følgende kapitel om kristendomsforståelsen knytter jeg til ved Løgstrups prædikener fra hans tid som præst i trediverne og fyrrerne, og jeg tillader mig her i mine forsøg på klarlægning af tendensen i disse prædikener selv at benytte prædikenformen. Jeg er her enig med Løgstrup i, at kernen i kristendommens livsforståelse er tanken om, at livet er anlagt på at blive levet i selvhengivelse og i en selvforglemmende op-tagethed af livet med de andre. Hvad jeg er uenig med Løgstrup om er alene spørgsmålet om den metafysiske tolkning af denne livsforståelse, altså hvordan skabelsestanken skal forstås. (Men dette er altså en stor diskussion hos Løgstrup, som jeg ikke kommer til at tage op i denne bog).

I de to følgende kapitler gælder det menneskesynet. Først diskuteres Løgstrups tanker om menneskeværd og menneskets værdighed. Igen er der en kritik af det metafysisk-religiøse element heri, og igen er kritikken faktisk baseret på inspiration fra Løgstrup selv – hentet i netop hans analyse af forskellen mellem karakter og natur i *Norm og spontanitet*. Dernæst redegøres der for Løgstrups tanker om vor gensidige afhængighed af hinanden (interdependensen). Her har jeg følt, at der var behov for en supplerende redegørelse for det positive i alenehed, hvorfor størstedelen af dette kapitel har karakter af et egentligt supplement til Løgstrup. Der afsluttes med et kapitel om Løgstrups sprogfilosofi, som i det væsentlige har karakter af et forsøg på at påvise, at Løgstrups tilsyneladende rent teoretiske synspunkter på sproget – som Løgstrup har helliget en hel bog, *Vidde og prægnans* – faktisk også har livspraktisk betydning for udformningen af vor praksis inden for sundhedsvæsenet. Når sprogfilosofien er taget op, skyldes det også, at Løgstrups egen form for fænomenologisk analyse er baseret på hans opfattelse af sproget som den primære adgang til fænomenerne – på en sådan måde, at man kan kalde hans fænomenologi for en lingvistisk fænomenologi.

Bogens anden del beskæftiger sig med de fænomenområder, som Løgstrup især har behandlet i de to dele af *Metafysik I – IV*, som han ikke selv har færdiggjort, nemlig *Kunst og erkendelse* og *Ophav og omgivelse*. Den første bog består af artikler, som er skrevet over en længere periode, hvor Løgstrup ikke har nået at skrive dem sammen på en måde, så den indre sammenhæng bliver helt tydelig, og således, at de forskellige ansatser harmoniseres til en helhed. Derfor har jeg forsøgt en egentlig

rekonstruktion og videreførelse af hans kunstfilosofi i de første fire kapitler – om kunstnerisk erkendelse, sansning, forståelse og kunstværkets funktioner og værdier. Det andet metafysik-bind *Ophav og omgivelse* består af mere eller mindre ufuldendte manuskripter. Jeg mener at det mest centrale i bogen er overvejelser i tilknytning til naturoplevelsen, og derfor består denne bogs sidste kapitel i en videreførelse af Løgstrups analyser af oplevelsen af naturen og af det oplevede rum, som er en helt central del af naturoplevelsen.

Selvom jeg på denne måde har forsøgt at favne store dele af Løgstrups tænkning, er det ikke alle dele af forfatterskabet, som tages op. Det gælder som nævnt den egentlige teologiske diskussion af kristendommen, som især udfoldes i *Skabelse og tilintetgørelse*, og det gælder også de artikler og bøger, hvor Løgstrup behandler mere specifikke etiske og samfundsfilosofiske spørgsmål som i *Norm og spontaneitet* samt størstedelen af essay-samlingerne. Nok spiller de eksistentielt-fænomenologiske analyser også her en rolle, men de er samtidig forbundet med andre former for filosofisk analyse. Og i denne bog er det altså netop de fænomenologiske analyser, der bliver taget op og videreført.

Jeg har beskæftiget mig med Løgstrups tænkning gennem et halvt århundrede. Det første jeg læste af ham var *Den etiske fordring*, som jeg først opdagede i sommeren 1965. Jeg har derfor også tidligere skrevet en del om hans tænkning, hvilket fremgår af den afsluttende sammenfatning og af litteraturlisten. Af det tidligere skrevne har jeg i denne bog indoptaget nogle sider fra to aviskronikker i *Aalborg Stiftstidende* (kap. 1), nogle sider af et indlæg i *Kristeligt Dagblad* (kap. 3), en del af mit bidrag til bogen *Intuition* (kap. 10) samt dele af mit bidrag til skriftet *Livets træer. Kunst. Kultur. Natur* (kap. 10).